

АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: КОНТЕКСТ НАВЧАННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ

Відповідно до ст. 22-2 Закону України «Про вищу освіту» тимчасово переміщений заклад вищої освіти (наукова установа) – заклад вищої освіти (наукова установа), який у період тимчасової окупації або антитерористичної операції у період її проведення, під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях за рішенням засновника (засновників) змінив своє місцезнаходження шляхом переміщення з тимчасово окупованої території до населеного пункту на підконтрольній українській владі території [1]. Варто зауважити, що даною нормою зазначений Закон був доповнений Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» № 392-ІХ від 18.12.2019 [2].

Проте не зважаючи на те, що на легальному рівні дана категорія «тимчасово переміщений ЗВО» була закріплена в 2019 році, вже у 2014 році це були 18 державних та 1 приватний заклад вищої освіти Донецької, Луганської областей і Криму, які після початку антитерористичної операції на Донбасі виїхали з території так званих днр, лнр, а також Криму, на територію, підконтрольну Україні. Це питання було врегульовано Постановою Кабінету Міністрів «Деякі питання державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції» від 13 жовтня 2015 р. № 935 [7].

У 2022 році, внаслідок повномасштабного російського вторгнення (російсько-української війни), були переміщені всі ЗВО Донецької та Луганської областей (деякі з цих закладів зазнали переміщення вдруге), частина ЗВО Запорізької та Херсонської

областей. Підтримуючи повагу до наших колег ЗВО Херсонської області, та висловлюючи повагу до рівня забезпечення освіти під час війни, зазначимо, що такими закладами (тимчасово переміщеними) є Херсонська державна морська академія, Херсонський державний університет, Херсонський національний технічний університет, Херсонська державна морська академія [3, 4, 5, 6].

Адаптація освітнього процесу в умовах воєнного стану є складним і відповідальним завданням. Воєнний стан часто передбачає посилення державного контролю, обмеження громадянських свобод та свободи слова, що може суттєво вплинути на систему освіти. Тому, виходячи із умов сучасності, нами пропонується кілька стратегій адаптації освітнього процесу для переміщених ЗВО під час дії воєнного стану.

По-перше, слід визначити пріоритети безпеки та захисту. Безпека здобувачів ВО, НПП закладу вищої освіти та персоналу має першорядне значення. Вжити заходів безпеки для забезпечення безпечного навчального середовища та довести до відома всіх членів освітньої спільноти порядок дій у надзвичайних ситуаціях.

По-друге, слід не забувати про підтримування академічної якості. Незважаючи на виклики, необхідно намагатися підтримувати академічну строгість і якість. Слід продовжувати зосереджуватися на навчальній програмі та освітніх стандартах, щоб надати студентам ґрунтовну освіту.

По-третє, слід продовжувати розвивати навички критичного мислення. Варто заохочувати здобувачів ВО розвивати навички критичного мислення, наголошуючи на важливості поінформованого аналізу та шанобливого дискурсу. Це має вирішальне значення в середовищі з обмеженою свободою вираження поглядів.

По-четверте, необхідно вдаватися до адаптації навчальних програм. Під час війни ЗВО варто проводити модифікацію навчальних програм відповідно до поточного політичного та соціального контексту, залишаючись при цьому в межах урядових обмежень. Слід знаходити креативні способи обговорення чутливих тем і заохочувати критичне ставлення до них.

По-п'яте, можна (і навіть треба) сміливо використовувати інформаційні технології. Ми радимо знаходити можливості та використовувати технології для

полегшення дистанційного навчання та підтримки доступу до освітніх ресурсів. Онлайн-платформи можуть бути більш безпечними і дозволяють проводити відкриті дискусії, які можуть бути неможливими при особистій зустрічі.

Якщо фізичні кампуси більше не є безпечними, слід розглянути альтернативні освітні простори, такі як громадські центри або приватні будинки, за умови, що вони пропонують безпечне і сприятливе середовище для навчання. Необхідно подумати щодо можливості включення до навчальної програми практичних життєвих навичок, які можуть бути цінними для здобувачів ВО в умовах воєнного стану.

Керівникам закладів ВО слід подумати про інвестиції в професійний розвиток педагогів, щоб допомогти їм адаптуватися до мінливих обставин і підтримувати якість викладання. Відповідно, треба бути обережними зі збором та поширенням конфіденційної інформації, оскільки це може поставити під загрозу безпеку здобувачів ВО та персоналу.

Варто не забувати про пошуки підтримки та солідарності з боку міжнародних академічних організацій та установ, які відстоюють академічні свободи. Це може допомогти підвищити обізнаність про ситуацію та надати ресурси. Варто заохочувати та долучатися до адвокаційних зусиль, спрямованих на збереження академічної свободи та прав людини. Це може включати співпрацю з іншими освітянами, організаціями та групами громадянського суспільства.

Не варто недооцінювати та не визнавати психологічний стрес, якого можуть зазнавати студенти й освітяни. Турбуючись про ментальне здоров'я, слід забезпечити доступ до консультацій і служб підтримки, щоб допомогти їм впоратися з викликами.

Адаптація освітнього процесу під час воєнного стану є складним і делікатним завданням. Вона вимагає дотримання тонкого балансу між забезпеченням безпеки та збереженням якості освіти в умовах обмежень, накладених урядом. Це також вимагає стійкості та відданості принципам академічної свободи та критичного мислення навіть у складні часи.

Викладання у переміщених закладах вищої освіти під час воєнного стану пов'язане з низкою унікальних викликів, оскільки запровадження воєнного стану

зазвичай передбачає суворий контроль, обмеження громадянських свобод і посилені заходи безпеки, а також погіршення психологічного благополуччя здобувачів. Морально-психологічний стан студентів під час навчання у воєнний час може сильно постраждати від стресових і складних умов, з якими вони стикаються. Війна викликає цілу низку емоцій і психологічних стресів, і студенти, зокрема, є вразливими до цих впливів. Студенти можуть відчувати страх і тривогу через невизначеність і небезпеку, пов'язані з життям у зоні конфлікту. Постійна загроза насильства та переміщення може мати глибокий вплив на їхній психічний стан.

Вплив насильства, втрата близьких або безпосередній досвід травматичних подій може призвести до посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед студентів. Психологічні шрами війни можуть бути довготривалими. Порушення нормального життя, економічна нестабільність і втрата систем соціальної підтримки можуть сприяти депресії серед студентів. Ізоляція та відсутність доступу до послуг з охорони психічного здоров'я загострюють цю проблему. Багато студентів, можливо, пережили втрату членів сім'ї, друзів або свого будинку, що призвело до складного горя. Впоратися з цими втратами може бути надзвичайно складно.

Потрясіння, спричинені війною, часто призводять до переміщення студентів та їхніх сімей. Переміщення може призвести до відчуття втрати, відсутності стабільності та дезорієнтації. Руйнування освітніх установ і ресурсів може викликати стрес і розчарування серед студентів. Вони можуть боятися відставати у навчанні або втратити майбутні можливості. Недостатній доступ до їжі, чистої води та житла може вплинути на фізичний та психологічний стан студентів, призвести до стресу та тривоги. Проживання на території, що постраждала від війни, може сприяти виникненню почуття безнадійності щодо майбутнього. Здобувачі можуть ставити під сумнів мету навчання або свої перспективи на краще життя. Стрес від війни може іноді призводити до агресивної поведінки або емоційних спалахів серед учнів, коли вони намагаються впоратися зі своїми емоціями.

Позитивним моментом є те, що під час навчання у воєнний час багато здобувачів розвивають у собі стійкість і навички подолання труднощів. Вони вчаться адаптуватися до негараздів і розвивають сильне почуття спільності зі своїми

однолітками. Надійна система підтримки серед здобувачів та НПП може мати вирішальне значення для психологічного благополуччя. Розвиток почуття спільності та взаєморозуміння серед однолітків може допомогти полегшити деякі емоційні навантаження. Доступ до послуг з охорони психічного здоров'я та консультування має важливе значення для задоволення психологічних потреб здобувачів у воєнний час. Забезпечення безпечного простору для учнів, де вони можуть обговорити свої почуття і переживання, може бути безцінним.

Заохочення творчих виходів, таких як мистецтво, музика і розповідь історій, може допомогти учням обробити свої емоції і виразити себе в терапевтичний спосіб. Підтримка почуття нормальності через продовження освіти може стати рятівним кругом для здобувачів, пропонуючи їм структуру, мету і обнадійливий погляд на майбутнє.

Розуміння і задоволення моральних і психологічних потреб здобувачів під час навчання у воєнний час має вирішальне значення для їхнього загального благополуччя і майбутніх перспектив. Надання емоційної підтримки, доступу до послуг з охорони психічного здоров'я та стабільного освітнього середовища може допомогти здобувачів ефективніше долати виклики війни. Все це також сприятиме покращенню умов для функціонування науково-освітньої діяльності ТПЗВО в Україні.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення: 13.10.2023)
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти : Закон України від 18.12.2019 № 392-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/392-20> (дата звернення: 13.10.2023)
3. Інформація про ХДУ. Херсонський державний університет. URL: <https://www.kspu.edu/Entrant/SelectionCommittee.aspx> (дата звернення: 13.10.2023).
4. Загальна інформація. Херсонська Державна Морська Академія. URL: https://ksma.ks.ua/?page_id=484 (дата звернення: 13.10.2023).
5. Про Університет. Херсонський державний аграрно-економічний університет ХДАЕУ. URL: <http://www.ksau.kherson.ua/> (дата звернення: 13.10.2023).
6. Про університет / Головна - Херсонський національний технічний університет. Головна - Херсонський національний технічний університет. URL: <http://kntu.net.ua/ukr/Pro-universitet2> (дата звернення: 13.10.2023).

7. Постанова від 13 жовтня 2015 р. № 935 Деякі питання державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції. Урядовий поряток. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/248633920> (дата звернення: 13.10.2023).

Гладкін В.В.

Київський університет інтелектуальної власності та права

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ДОСВІД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Права людини в умовах війни в Україні є особливо вразливими, а захист прав може бути суттєво ускладненим. Забезпечення і гарантування прав та свобод громадянам України, це нагальна проблема сьогодення, коли держава-окупант надає своє громадянство жителя окупованої території всупереч їх бажанню.

Ті події що відбуваються в Україні з 2014 р., тобто протягом останніх дев'яти років, на тимчасово окупованих територіях, свідчить про серйозні порушення прав і свобод людини. Наприклад: коли громадян України що знаходяться на окупованих територіях росія залякуваннями, погрозами або шантажем змушує прийняти своє громадянство або відмовитись від попереднього громадянства-громадянства України, щоб громадяни мали доступ до житла, працевлаштування, вільного пересування чи інших соціальних прав, а також є масові випадки дискримінації за ознакою національності. Тому, таке примусове нав'язування громадянства є несумісним з правом на громадянство, закріпленим у статті 15 Загальної декларації прав людини [1], яка містить три різні аспекти – право набуття, збереження та зміни громадянства – «ніхто ніколи не може бути незаконно позбавлений свого громадянства або права на зміну свого громадянства», й будь-яка натуралізація, в принципі, вимагає згоди особи. У сучасному міжнародному праві вимога індивідуальної згоди впливає з конституційних прав людини [2]. Індивідуалізована натуралізація є нелегітимною і незаконною, відповідно до норм міжнародного права, якщо згода осіб не є вільною і, отже, є нікчемною, тобто такою, що не існує юридично. Це стосується тих випадків, коли тиск, погроза чи сила застосовуються з